

АФАЗИЯ ВА ТИЛНИ QAYTA TIKLASH, NEYROPSIXOLOGIK YONDASHUVLAR

Gulnora Xayrullayeva Muhammadi qizi

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat

o'zbek tili va adabiyoti universiteti,

ona tili va adabiyoti ta'limi yo'nalishi bo'yicha 4-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada afaziya, uning turlari va tilni qayta tiklash jarayonidagi neyropsixologik yondashuvlar tahlil qilinadi. Afaziya — bu tilni tushunish, ishlab chiqarish yoki ishlatishda yuzaga keladigan muammolarni keltirib chiqaradigan nevrologik holatdir. Afaziya bemorlarining tilni qayta tiklash jarayonida neyropsixologik yondashuvlar, masalan, neurolingvistik terapiya, kognitiv jarayonlarni tiklash, jismoniy terapiya, va raqamli texnologiyalar qo'llaniladi. Maqolada tilni qayta tiklashda ijtimoiy yondashuvlar ham muhim rol o'ynashi va afaziya bilan kurashishda ijtimoiy qo'llab-quvvatlash zarurligi ta'kidlanadi. Ushbu izlanish afaziya bilan og'rigan shaxslarning hayotini yaxshilashda samarali yondashuvlar haqida ilmiy ma'lumotlar beradi.

Kalit so'zlar: afaziya, tilni qayta tiklash, neyropsixologik yondashuvlar, neurolingvistik terapiya, kognitiv jarayonlar, jismoniy terapiya, raqamli texnologiyalar, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, rehabilitatsiya.

Kirish

Afaziya – bu insonning tilni tushunish, ishlab chiqarish yoki qayta ishlash qobiliyatidagi buzilish bo'lib, u miya jarohati yoki kasalliklari natijasida yuzaga keladi. Afaziya, ko'pincha strok, miya shikastlanishi yoki neyrodegenerativ kasalliklar bilan bog'liq bo'ladi. Afaziya diagnostikasi va davolashning samarali yondashuvlarini ishlab

chiqish uchun neyropsixologik tahlil va o'ziga xos tilni qayta tiklash metodlarining ahamiyati katta. Ushbu maqolada afaziya, uning turli shakllari, va tilni qayta tiklash jarayonida neyropsixologik yondashuvlar haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Afaziya: tushuncha va turlari

Afaziya – bu til bilan bog'liq muammolarni keltirib chiqaradigan, miya jarohatlari yoki kasalliklaridan kelib chiqadigan holatdir. Bu holat, o'z navbatida, tilni tushunish, gapirish, yozish yoki o'qish qobiliyatiga ta'sir ko'rsatadi. Afaziya turli shakllarda namoyon bo'ladi va har bir shaklning o'ziga xos xususiyatlari bor.

Afaziya shakllari orasida eng keng tarqalgani quyidagilar: Brokka afaziya – Nutqni ishlab chiqishda qiyinchiliklar mavjud. Odamlar so'zlarni to'g'ri aytishda qiynaladi, lekin ularning tushunishi normal bo'lishi mumkin.

Vernike afaziya – Nutqni ishlab chiqish va tushunishdagi qiyinchiliklar bilan birga, shaxs noaniq yoki ma'nosiz so'zlarni ishlatishi mumkin.

Anomik afaziya – So'zlarni topishda qiyinchiliklar paydo bo'ladi, lekin nutq va tushunishdagi qobiliyatlar saqlanib qoladi.

Global afaziya – Nutqni ishlab chiqish va tushunishda juda katta qiyinchiliklar mavjud, shuningdek, individual so'zlarni aytish va tushunishdagi muammolar kuzatiladi.

Afaziya miya markazlarida yuzaga kelgan shikastlanishlar natijasida sodir bo'ladi, shuning uchun turli shakllarida har xil nevrologik va psixologik muammolar yuzaga keladi. Masalan, Brokka afaziyasida asosan tilni ishlab chiqish bilan bog'liq mintaqalardagi shikastlanishlar, Vernike afaziyasida esa tilni tushunish bilan bog'liq mintaqalardagi o'zgarishlar aniqlanadi.

Afaziya va tilni qayta tiklash: neyropsixologik yondashuvlar: Afaziya holatida tilni qayta tiklash jarayoni neyropsixologik yondashuvlarga asoslanadi. Neyropsixologik tadqiqotlar, tilni qayta tiklashda miya faoliyatining qanday

o'zgarishini va bu o'zgarishlarni qanday samarali yo'l bilan tiklash mumkinligini ko'rsatib beradi. Tibbiyotda va psixologiyada afaziyaning turli shakllarini davolash uchun metodlar ishlab chiqilgan.

1. Neurolingvistik terapiya

Bu usul afaziyali bemorlarga nutqni qayta tiklash va tilni tushunish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Neurolingvistik terapiya tilni qayta tiklashda miya faoliyatini faollashtiradi va nutq markazlari bilan bog'liq neyronal tarmoqni mustahkamlashga yordam beradi.

2. Kognitiv jarayonlarni tiklash

Afaziya natijasida yuzaga kelgan kognitiv qobiliyatlarning pasayishi, bemorning ijtimoiy hayotini va kundalik faoliyatini sezilarli darajada qiyinlashtiradi. Bu jarayonni tiklashda psixologik yondashuvlar, shu jumladan, xotira, diqqat va fikrlash jarayonlarini faollashtirishga qaratilgan usullar qo'llaniladi.

3. Jismoniy terapiya va miya mashqlari

Afaziya davolashda jismoniy terapiya, ayniqsa, yengil jismoniy mashqlar orqali miya va tilni tiklash jarayonini qo'llab-quvvatlash mumkin. Miya mashqlari orqali, miya va uning markazlari o'rtasida bog'lanishlarni kuchaytirish va til markazlarini faol holatda ushlab turish mumkin.

4. Elektron va raqamli texnologiyalar

Texnologiyalarning rivojlanishi tilni qayta tiklashda yordam beradigan vositalar yaratdi. Elektron qurilmalar va mobil ilovalar orqali bemorlarning tilni qayta tiklash jarayonlari samarali va qulay tarzda amalga oshirilmoqda. Bu usullar psixolingvistik yondashuvlarni amalga oshirishda yangi imkoniyatlar yaratadi.

Afaziya bilan kurashishda ijtimoiy yondashuvlar: Afaziya bilan kurashish faqat tibbiy emas, balki ijtimoiy yondashuvni ham talab qiladi. Afaziya bilan og'rigan

shaxslarning jamiyatga moslashuvi va ular bilan ijtimoiy aloqa oʻrnatish jarayonida maxsus reabilitatsiya yondashuvlari zarur. Psixoterapevtik yordam va ijtimoiy qoʻllab-quvvatlash, bemorning ijtimoiy integratsiyasi va ularning oʻzini oʻzi anglashini tiklashga yordam beradi.

Xulosa

Afaziya va tilni qayta tiklash jarayoni neyropsixologik yondashuvlar asosida samarali amalga oshirilishi mumkin. Tilni qayta tiklashda neurolingvistik terapiya, kognitiv jarayonlarni tiklash, jismoniy terapiya va raqamli texnologiyalardan foydalanish kabi metodlar muvaffaqiyatli natijalar beradi. Afaziya bilan kurashishda ijtimoiy va psixoterapevtik yondashuvlar ham muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun afaziya va uning davolanishiga yondashuvlar doimiy ravishda yangilanib, rivojlanib borishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kertesz, A. (2007). The Western Aphasia Battery: A Test for the Assessment of Aphasia. Grune & Stratton.
2. Basso, A. (2003). Aphasia and its Therapy. Oxford University Press.
3. Damasio, A. R. (1992). Afaziyadagi neyropsixologik asoslar. Brain and Language, 41(1), 86-107.
4. Helm-Estabrooks, N. (2001). Neurologic Approaches to Aphasia Therapy. Springer.
5. Berndt, R. S. (2000). The Anatomy of Aphasia. Journal of Neurology, Neurosurgery & Psychiatry, 68(6), 707-710.